

Bevoegdheden en het opleiden van leraren

uitgangspunten en oplossingsrichtingen voor po, so, vo en mbo

Bevoegdheden en het opleiden van leraren:

uitgangspunten en oplossingsrichtingen voor po, so, vo en mbo

Marieke Jansma
Senior beleidsmedewerker onderwijs
mei 2021
mjansma@aob.nl

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Conclusies en aanbevelingen	9
Samenvatting	12
Het huidige stelsel van bevoegdheden en opleiden van leraren	15
Drempels voor het halen van een tweede bevoegdheid	15
Uitgangspunten en oplossingsrichtingen voor aanpassingen in het stelsel	17
Rol van het lerarenteam, de schoolleiding en de lerarenopleiding	17
Overstap naar een andere sector of een ander vakgebied	20
Brede basis versus specialisatie in de lerarenopleidingen	24
Opleiden op drie verschillende niveaus van vakinhoud en -didactiek	25
Een systeem van een eenmalige bevoegdheid als startbewijs	27
Primair onderwijs: jonge en oudere kind	28
Opleiden voor sbo, so, vso en pro	30
Eerstegraads leraren	31
Beroepsgericht onderwijs in het vmbo	33
Docenten opleiden voor het MBO	34
Bijlage: Kenmerken respondenten	36

Think BIG
BIG
ENGLISH
BI
ENGL

Inleiding

In februari 2020 heeft de minister de Commissie Onderwijsbevoegdheden onder leiding van Paul Zevenbergen geïnstalleerd om het Onderwijsraadadvies 'Ruim baan voor leraren' uit 2018 [1] uit te werken in concretere voorstellen. Het advies van de Onderwijsraad leidde tot veel zorgen onder leraren [2]. Om leraren een duidelijke stem te geven in de discussie rondom bevoegdheden en het opleiden van leraren hebben verschillende onderwijsorganisaties gezamenlijk een groot onderzoek onder leraren in het po, so, vo en mbo uitgevoerd in de zomer van 2020 [3]. Belangrijke conclusie uit dit onderzoek is dat leraren geen voorstander zijn van grote stelselwijzigingen: het huidige stelsel werkt goed voor een groot deel van het onderwijs en leraren hechten grote waarde aan de huidige bevoegdheden waarmee ze in principe breed inzetbaar zijn in het onderwijs. Het stelsel knelt echter wel op een paar punten, met name voor het jonge kind, kwetsbare leerlingen en studenten en het beroepsgerichte onderwijs.

Om van het beschrijven van knelpunten tot belangrijke uitgangspunten en mogelijke oplossingsrichtingen te komen, is in april 2021 opnieuw een enquête opgesteld, ditmaal voor al het onderwijspersoneel en lerarenopleiders in het po, so, vo en mbo. Hierin zijn de uitkomsten uit de zomerenquête 2020 onder leraren en de aanbevelingen van de voorzitter van de Commissie Onderwijsbevoegdheden [4] als uitgangspunt genomen om te onderzoeken voor welke oplossingsrichtingen wel en voor welke geen draagvlak is.

De enquête is ingevuld door 10.672 respondenten uit po, so, vo en mbo: 8768 leraren, 61 instructeurs, 451 schoolleiders/managers, 138 lerarenopleiders, 917 respondenten met functie in de leerling-, onderwijs- of algemene ondersteuning en 338 met een andere functie (zie de bijlage voor verdere details).

1 Ruim baan voor leraren. Een nieuw perspectief op het leraarschap. november 2018, Onderwijsraad
2 'Leraren over Ruim baan voor leraren. Onderzoek naar de mening van leraren in PO, VO en MBO over het rapport van de Onderwijsraad. AOb, Marieke Jansma maart 2019.
3 'Leraren over het bevoegdhedenstelsel'. Onderzoek onder leraren in het po, so, vo en mbo over bevoegdheden. AOb, CNV Onderwijs, FvOv, Platform VVVO en FNV O&O. Marieke Jansma, september 2020
4 'Hoge lat. Lage drempels. Voorzittersverslag van de werkzaamheden van de Commissie Onderwijsbevoegdheden, Paul Zevenbergen, januari 2021

Conclusies en aanbevelingen

Het huidige stelsel van bevoegdheden en het opleiden van leraren voor het po, so, vo en mbo is gebaseerd op drie opleidingsroutes: de opleidingen tot groepsleerkracht, tot tweedegraads docent en tot eerstegraads docent. Daarnaast kent het mbo een specifiek (pdg-)traject om vanuit de beroepspraktijk opgeleid te worden tot mbo-docent.

Dit stelsel brengt met zich mee dat lerarenopleidingen leraren in principe voor een brede doelgroep en in het vo en mbo in een specifiek vak moeten opleiden. Voordelen hiervan zijn dat leraren in principe breed inzetbaar zijn wat betreft doelgroepen en wat vakinhoudelijk voldoende diepgang meekrijgen om goed les te kunnen geven in de bovenbouw van het vmbo, havo en vwo en het mbo. Keerzijde van de brede inzetbaarheid is echter dat leraren niet voor álle doelgroepen binnen het onderwijs voldoende diepgaand worden opgeleid. Dit knelt vooral voor het jonge basisschoolkind, leerlingen in het sbo, vso, so, praktijkonderwijs en vmbo basis en kader en studenten in de entreeopleidingen van het mbo. Voor deze jonge dan wel kwetsbare leerlingen en studenten is vooral behoefte aan een breed opgeleide leerkracht, die sterk pedagogisch onderlegd is en een vertrouwensband kan opbouwen met de leerlingen en studenten.

Drie typen groepsleerkracht

In het huidige systeem leidt de pabo op tot groepsleerkracht. Deze brede opleiding bereidt vooral goed voor op het lesgeven aan leerlingen in de bovenbouw van het reguliere basisonderwijs. De pabo bereidt minder goed voor op het lesgeven aan het jonge kind en aan leerlingen die ouder zijn dan 12 jaar: de leerlingen in het vso en pro. Leerkrachten die lesgeven in het vso en pro zouden binnen de context van het vo moeten worden opgeleid. Daarnaast geven respondenten aan dat een leraar die is opgeleid om les te geven in 'een palet aan vakken' van grote meerwaarde zou zijn in de onderbouw van het vmbo basis en kader, in de uitstroomprofielen dagbesteding en arbeidsmarkt van het vso, in het praktijkonderwijs en in mbo 1 en 2. Voor aanpassingen in het huidige stelsel kan daarom gedacht worden aan drie typen groepsleerkracht:

- de groepsleerkracht voor het jonge kind
- de groepsleerkracht voor het oudere basisschoolkind
- de groepsleerkracht 12+ voor de leerlingen in het praktijkonderwijs, vso dagbesteding en arbeidsmarkt, vmbo basis en kader [5] en mbo 1 en 2.

Vraag is dan of deze 3 typen een specialisatie binnen de initiële opleiding zouden moeten zijn, of dat het om aparte opleidingen en bevoegdheden zou moeten gaan. Een sterke specialisatie in de opleiding heeft grote risico's voor de kwaliteit van onderwijs wat betreft de inzetbaarheid van leraren voor de doelgroepen waar ze zich niét in hebben gespecialiseerd. Vanuit de kwaliteit van onderwijs, zouden aparte bevoegdheden daarom meerwaarde hebben. Dit kan echter alleen op draagvlak vanuit het onderwijsveld rekenen als aan de volgende essentiële voorwaarden wordt voldaan:

- De drie typen groepsleerkracht zijn gelijkwaardige functies met een sterke gemeenschappelijke basis. Het behalen van een extra bevoegdheid als groepsleer-

5 Om het behapbaar te maken is in de enquête het vo opgedeeld in vmbo basis/kader; vmbo gl/tl; en havo-vwo. In een eventuele uitwerking van deze aanbeveling dient nader te worden onderzocht in hoeverre de aanbevelingen voor vmbo basis/kader in dezelfde mate gelden voor het vmbo basis als het vmbo kader.

kracht kost maximaal een jaar [6]. Hiervoor is het noodzakelijk dat de ingangseisen en het eindniveau gelijk zijn, en daarmee ook het salaris.
- De drempels om de bevoegdheid uit te breiden met een extra bevoegdheid dienen te worden weggenomen. Voor leraren zijn de eigen investeringen wat betreft geld en tijd de grootste drempel, voor schoolleiders de vervangingsproblematiek.
- Naast een initiële opleiding tot deze drie typen groepsleerkracht is het van belang om een goed zijinstroomtraject en voldoende maatwerk in de opleiding te realiseren om een extra bevoegdheid als groepsleerkracht te behalen.

Aandacht voor het sbo, so, vso en pro

Met bovenstaande oplossing wordt (deels) tegemoetgekomen aan de behoefte van leraren om beter voorbereid te worden op het lesgeven aan leerlingen in het vso en pro. Mocht er een aparte opleiding komen voor groepsleerkracht 12+ dan is het de vraag of een verdere specialisatie daarbinnen voor vso en pro dan nog nodig is. Dan blijft de aandacht voor vso en pro binnen de vakgerichte eerste en tweedegraads opleidingen nog wel een punt van aandacht. Daarnaast moet bekeken worden in hoeverre het so en sbo voldoende aan bod komen indien er aparte opleidingen komen voor het jonge en het oudere basisschoolkind. Afhankelijk van de uitwerkingen daarvan zou een eenjarige post-hbo opleiding nog een nuttige aanvulling kunnen zijn om leraren goed voor te bereiden op het lesgeven in het sbo en so, en mogelijk voor vakdocenten die onderwijs geven in het vso en pro.

Flexibilisering van het stelsel via opleiden op maat en het weghalen van drempels

Verschillende adviezen en rapporten over het stelsel van bevoegdheden en het opleiden van leraren pleiten voor meer flexibilisering in het stelsel: het stelsel zou te weinig meebewegen met onderwijsinnovatie zoals nieuwe vakken of het clusteren van vakken; lerarenopleidingen zijn verplicht om leraren voor het hele bekwaamheidsgebied op te leiden; en overstappen naar een andere sector of een ander vakgebied betekent vaak een langdurig, intensief en duur traject voor het behalen van een extra bevoegdheid. De Onderwijsraad [7] en Regioplan [8] hebben daarom smallere bevoegdheden voorgesteld die op allerlei verschillende manieren kunnen variëren. Uit de zomer enquête 2020 onder leraren [9] bleek echter dat leraren geen voorstander zijn van kleinere en veel meer soorten bevoegdheden. De voorzitter van de commissie onderwijsbevoegdheden [10] adviseerde, ter flexibilisering van het stelsel, geen kleinere bevoegdheden, maar een eenmalige bevoegdheid als toegang tot het beroep. Leraren, lerarenopleiders, schoolleiders en ondersteuners in het onderwijs zien echter grote risico's voor de kwaliteit van onderwijs zien bij een eenmalige bevoegdheid. Een oplossingen waar wél draagvlak voor is onder alle spelers in het veld is het opleiden op maat. Hierbij wordt de kwaliteit van onderwijs geborgd door het onafhankelijke oordeel van de lerarenopleidingen. Daarnaast dienen de drempels te worden weggehaald om een extra bevoegdheid te halen: leraren moeten erop kunnen vertrouwen dat alle onderdelen die ze via de opleiding volgen van meerwaarde zijn voor het behalen van de extra bevoegdheid, bovenop alle werkervaring en kennis die ze al hebben; en er dient een voor alle partijen redelijke oplossing te komen voor het geld en de tijd

6 In de enquête is uitgevraagd hoeveel tijd een extra bevoegdheid zou mogen kosten. Hierbij is niet gespecificeerd of het gaat om een jaar in duur of in studielast. Dit onderscheid is een belangrijk aandachtspunt in een eventuele verdere uitwerking van dit idee.
7 Ruim baan voor leraren. Een nieuw perspectief op het leraarschap. november 2018, Onderwijsraad
8 Naar een stelsel met toekomst Bouwstenen voor een toekomstbestendig bevoegdhedenstelsel voortgezet onderwijs, Jos Lubberman (Regioplan) Linda Medendorp (CINOP-ecbo) Maaike Rutten (Leeuwendaal), januari 2020
9 'Leraren over het bevoegdhedenstelsel'. Onderzoek onder leraren in het po, so, vo en mbo over bevoegdheden. AOb, CNV Onderwijs, FvOv, Platform VVVO en FNV O&O. Marieke Jansma, september 2020
10 'Hoge lat. Lage drempels. Voorzittersverslag van de werkzaamheden van de Commissie Onderwijsbevoegdheden, Paul Zevenbergen, januari 2021

die het een leraar kost om een extra bevoegdheid te halen. Voor schoolleiders is het van belang dat de vervangingsproblematiek wordt opgelost indien een leraar onder werktijd opleidingsuren maakt.

Beroepsgericht onderwijs vmbo

De uitkomsten van deze enquête over het beroepsgerichte onderwijs moeten met de nodige voorzichtigheid gebruikt worden. Het aantal respondenten is te klein om duidelijke conclusies aan te verbinden. Het zou daarom goed zijn om onderstaande denkrichtingen verder te peilen onder leraren en lerarenopleiders.
De huidige tien brede beroepsgerichte profielen maken de drempel voor vakmensen uit de beroepspraktijk om docent te worden groot omdat ze zich moeten bekwamen en deze bekwaamheid daarna moeten onderhouden in de volle breedte van het profiel. Het is de vraag of deze eisen nodig en nuttig zijn voor vakmensen die in de praktijk vooral lesgeven in hun oorspronkelijke vakgebied en niet in de volle breedte van het profiel. Voor de kwaliteit van onderwijs is het vooral van belang dat docenten bekwaam zijn om de lessen te geven die ze daadwerkelijk geven. Om voldoende vakinhoudelijk gekwalificeerde mensen uit de beroepspraktijk te kunnen aantrekken en behouden, zouden de bevoegdheden daarom meer gekoppeld kunnen worden aan de verschillende vakgebieden uit de praktijk en de lessen die de docent daadwerkelijk geeft. Het is dan realistischer dat de docenten binnen dat vakgebied hun bekwaamheid goed kunnen onderhouden. Dit leidt tot meer gerichte bevoegdheden.

Bepalen bekwaamheid in het mbo

Niet alleen in het po en vo, maar ook in het mbo vindt de overgrote meerderheid van de respondenten dat een leraar na een lerarenopleiding alleen die vakken zou moeten onderwijzen waar de opleiding hem toe hij opgeleid heeft. Na het behalen van een bevoegdheid of getuigschrift zou het beoordelen van de bekwaamheid voor het lesgeven aan een ander vakgebied het beste kunnen gebeuren door het betrekken van zowel een lerarenopleiding, het onderwijsteam als de schoolleiding/-manager. In het mbo is er geen draagvlak voor de huidige situatie waarin het bevoegd gezag van de instelling dit eigenstandig kan bepalen. Ook opleidingsmanagers in het mbo vinden de huidige situatie niet wenselijk. Dit pleit ervoor dat er ook voor het mbo onderzocht zou moeten worden of het systeem van bevoegdheden, zoals het werkt in het vo, ook voor het mbo kan worden toegepast. Alternatief zou zijn om de bevoegdheid voor het bepalen van de bekwaamheid van een docent neer te leggen bij het driehoeksoverleg tussen lerarenopleiding, docententeam en bevoegd gezag van de instelling, in het geval een docent les gaat geven in een ander vakgebied dan waar hij toe opgeleid is.

Daarnaast is het voor het mbo van belang dat er binnen de huidige tweedegraads opleidingen en de pdg-trajecten meer aandacht wordt besteed aan agogische vaardigheden en vaardigheden om studenten te begeleiden naar een vervolgopleiding en voor te bereiden op uitstroom naar de arbeidsmarkt.

Inzet van eerstegraads docenten in het vmbo basis/kader en mbo 1

Eerstegraads docenten voelen zich onvoldoende voorbereid op het lesgeven aan leerlingen in het vmbo basis en kader en studenten in de entreeopleidingen van het mbo. Om goed les te kunnen geven in vmbo basis en kader en de entreeopleidingen van het mbo zou een eerstegraads docent een stage tijdens de opleiding bij deze doelgroepen moeten kunnen lopen of na zijn opleiding bij- en nascholing moeten volgen.

Samenvatting

Drempels tweede bevoegdheid

In het huidige systeem ervaren leraren grote drempels om een tweede bevoegdheid te halen: slechts 8% van de leraren geeft aan geen drempels te ervaren om een tweede bevoegdheid te halen. De grootste drempels voor leraren om een extra bevoegdheid te halen zijn de eigen investeringen wat betreft geld en tijd en het idee om dingen in de opleiding te moeten leren die iemand al kent/weet/kan (opleiding onvoldoende op maat).
De belangrijkste drempel voor schoolleiders om leraren een tweede bevoegdheid te laten halen is de vervangingsproblematiek. Dit speelt met name een grote rol in het po. Andere drempels voor schoolleiders zijn de kosten voor vervanging, de belasting voor de leerlingen omdat de leraar vervangen moet worden en de kosten voor het opleidingstraject.

Belangrijke rol lerarenopleidingen en opleiden op maat

Leraren, ondersteuners, schoolleiders en lerarenopleiders hechten veel waarde aan de rol van de lerarenopleidingen in het stelsel van bevoegdheden. Het objectieve oordeel van de lerarenopleidingen over de bekwaamheden van leraren wordt als belangrijk instrument gezien om de kwaliteit van onderwijs te waarborgen.
Opleiden op maat is een gewenste manier om een leraar te laten overstappen naar een andere onderwijssector. In het vo en het mbo is een opleiding op maat nodig om een leraar goed voor te bereiden op het lesgeven in een ander avo-of beroepsgericht vakgebied dan waar hij toe opgeleid is.
De overgrote meerderheid vindt dat een lerarenopleiding op maat het voor leraren voldoende aantrekkelijk maakt om over te stappen naar een andere sector en/of ander vakgebied.

Bepalen bekwaamheid

De overgrote meerderheid van de respondenten vindt dat een leraar na een lerarenopleiding alleen zou moeten kunnen lesgeven aan de doelgroepen en binnen de vakgebieden waar de opleiding hem toe hij opgeleid heeft. Ook hieruit blijkt het grote belang dat respondenten hechten aan het objectieve oordeel van lerarenopleidingen over de bekwaamheid van een (aspirant)leraar.
Na het behalen van een bevoegdheid zouden zowel een lerarenopleiding, (een deel van) het lerarenteam als de schoolleiding/-manager een rol moeten hebben in het beoordelen van de bekwaamheid van een docent om les te geven in een ander vakgebied of aan andere leeftijdsgroep dan waarvoor hij is opgeleid. Dit wordt binnen alle sectoren en door alle functies onderschreven. Respondenten zijn het erover eens dat de beoordeling van de bekwaamheid niet alleen aan de schoolleiding of alleen aan het lerarenteam overgelaten zou moeten worden. Deze uitkomsten ondersteunen dus voor een groot deel de huidige praktijk van het beoordelen van stages en het opleiden in de school. Aandachtspunt daarbij is dat het zou moeten gaan om een rol voor het lerarenteam, en niet alleen de individuele (aspirant)leraar.
Ook binnen het mbo gaat de voorkeur uit naar dit driehoeksoverleg of een onafhankelijk oordeel door een lerarenopleiding voor het bepalen van de bekwaamheid van een docent. In het mbo is slechts 3% van de respondenten het eens met de huidige situatie waarin het bevoegd gezag van de instelling dit eigenstandig kan bepalen. Ook de opleidingsmanagers in het mbo vinden de huidige situatie niet wenselijk.

Verschillende typen leraar

De Commissie Onderwijsbevoegdheden heeft geadviseerd om leraren op drie verschillende niveaus van vakinhoud en -didactiek op te leiden: 1. een palet aan vakken; 2.

een kernvak binnen een palet aan vakken en, 3. een enkel vakgebied, zoals de huidige eerste en tweedegraads lerarenopleidingen. In het praktijkonderwijs en het vso is men het meest enthousiast over het idee om leraren op verschillende niveaus van diepgang en breedte op te leiden. In het mbo zijn ongeveer evenveel mensen voor als tegen dit idee. Lerarenopleiders en onderwijspersoneel in het vmbo, havo en vwo zijn niet enthousiast om leraren op verschillende niveaus op te leiden.

Een leraar die is opgeleid om les te geven in een palet aan vakken zou van grote meerwaarde zijn in de uitstroomprofielen dagbesteding en arbeidsmarkt van het vso, in het praktijkonderwijs, de onderbouw van het vmbo basis en kader [11] en in mbo 1 en 2. Deze breed opgeleide docent zou echter niet moeten worden ingezet in de bovenbouw vmbo gl en tl en de onder- en bovenbouw van het havo-vwo.
Een leraar die is opgeleid voor een kernvak binnen een palet aan vakken zou van meerwaarde kunnen zijn in de bovenbouw van het vmbo.
De vakdocent wordt als belangrijkste leraar gezien in de onder- en bovenbouw van het havo-vwo en niveau 3 en 4 en de bedrijfsopleidingen van het mbo.

Behoefte aan diepgang in de opleidingen

De respondenten hebben zowel behoefte aan meer aandacht voor onderwerpen die voor álle leraren in de verschillende sectoren gelijk zijn als aan meer diepgang in de opleidingen. Als we vragen om een keuze tussen beide te maken, kiest 73% voor meer diepgang in het lesgeven aan de doelgroep en/of het vakgebied en 19% voor meer aandacht voor een gemeenschappelijke basis. De behoefte aan diepgang is binnen het reguliere onderwijs veel groter dan binnen het so, vso en pro en onder leraren en lerarenopleiders groter dan onder schoolleiders.

Aandacht voor het jonge en het oudere kind in het po

Hoe sterker binnen de pabo gespecialiseerd wordt, des te beter leerkrachten worden voorbereid op het lesgeven aan het jonge dan wel het oudere basisschoolkind. Keerzijde hiervan is echter dat een leerkracht die sterk gespecialiseerd is in het jonge kind, onvoldoende is voorbereid op het lesgeven aan het oudere basisschoolkind. Andersom speelt dit nog sterker: een leerkracht met specialisatie oudere kind is niet goed voorbereid op het lesgeven aan het jonge kind.
Vraag is daarom hoe sterk de specialisatie binnen de pabo kan zijn als een leerkracht na zijn opleiding inzetbaarheid is in groep 1 t/m 8. De meerderheid van de respondenten geeft dan ook aan dat de voordelen van een aparte opleiding en bevoegdheid voor het jonge kind zwaarder wegen dan de voordelen van een brede inzetbaarheid voor groep 1 t/m 8. Aparte bevoegdheden voor het jonge en het oudere kind kan op draagvlak van leerkrachten, schoolleiders, overig onderwijspersoneel en lerarenopleiders rekenen indien een leerkracht met één jaar extra [12] beide bevoegdheden kan behalen. De overgang van het jonge naar het oudere kind ligt ergens tussen groep 2 en groep 4. De grootste voorkeur gaat ernaar uit om groep 3 te zien als een overgangsgroep van het jonge naar het oudere kind.

Opleiden tot lesgeven in het sbo, so, vso en pro

Voor een goede voorbereiding op het lesgeven aan leerlingen in het sbo, so, vso en pro, zouden leraren na de reguliere lerarenopleiding een verplichte eenjarige opleiding moeten volgen of zou er binnen de reguliere lerarenopleiding een mogelijkheid tot specialisatie moeten komen. Respondenten uit het reguliere po, het sbo en so geven de voorkeur aan de eenjarige opleiding. In het vso en pro wordt de voorkeur

11 In deze enquête is geen onderscheid gemaakt tussen vmbo basis en kader. Het kan daarom zo zijn dat deze conclusie niet in dezelfde mate geldt voor het vmbo basis als kader.
12 In deze enquête is niet gespecificeerd of het om een jaar in duur gaat of in studiebelasting.

gegeven aan een specialisatie binnen de lerarenopleiding. Een aparte bevoegdheid, waardoor een leraar na zijn opleiding alleen les kan geven in het sbo, so, vso en pro, kan niet op draagvlak rekenen.
Gezien de leeftijd van de doelgroep, zou het opleiden tot lesgeven in het vso en praktijkonderwijs moeten plaatsvinden in de context van het voortgezet onderwijs. Tot slot zou het vso, net als het praktijkonderwijs, onder het voortgezet onderwijs moeten vallen.

Eerstegraads leraren

Om goed les te kunnen geven in vmbo basis en kader zou een eerstegraads docent het beste een verplichte stage bij deze doelgroep tijdens de opleiding moeten lopen of in omvang beperkte bij- en nascholing moeten volgen. In het mbo zouden eerstegraders eerst bij- en nascholing moeten volgen om goed les te kunnen geven in de entree-opleidingen.

Beroepsgericht onderwijs in het vmbo

In 2016 zijn de 33 beroepsgerichte afdelingsprogramma's van het vmbo teruggebracht naar 10 profielen. De vragen en stellingen over het beroepsgerichte onderwijs in het vmbo zijn alleen voorgelegd aan docenten die hierbinnen werkzaam zijn en lerarenopleiders die hiervoor opleiden. Dit aantal respondenten is met respectievelijk 60 en 9 erg klein om hieraan harde conclusies te verbinden.
Van deze respondentengroep vindt een kwart het wenselijk dat de huidige 10 profielen worden vervangen door 5 profielen die breder zijn. De meeste docenten geven aan dat het wenselijk zou zijn als docenten ook binnen een deelgebied van een profiel kunnen worden opgeleid en ingezet. Het onderhouden van de bekwaamheid zou meer gekoppeld moeten worden aan de lessen die een docent daadwerkelijk geeft. Een docent zou dan niet verplicht moeten worden om binnen de hele breedte van het profiel zijn bekwaamheid te onderhouden.

Docenten opleiden voor het mbo

Het mbo kent ongeveer 180 kwalificatiedossiers en meer dan duizend keuzedelen. In het mbo zijn de meeste respondenten het erover eens dat dit grote aantal kwalificatiedossiers en keuzedelen ten koste gaat van de onderwijskwaliteit en dat dit aantal wettelijk ingeperkt zou moeten worden.
Om goed voorbereid te worden op het lesgeven aan mbo-studenten, is het volgens de respondenten van belang om binnen de huidige tweedegraads opleidingen meer aandacht te besteden aan agogische vaardigheden en vaardigheden om studenten te begeleiden naar een vervolgopleiding en voor te bereiden op uitstroom naar de arbeidsmarkt. Voor de pdg-trajecten geldt hetzelfde, maar zou er daarnaast ook meer aandacht moeten komen voor de pedagogische en de algemeen didactische vaardigheden.

Het huidige stelsel van bevoegdheden en opleiden van leraren

Het huidige stelsel van bevoegdheden kent drie 'bekwaamheidsgebieden' ofwel typen leraar waar een lerarenopleiding of zijinstroomtraject toe opleidt:

- de leraar primair onderwijs die via de pabo, de academische pabo of het zijinstroomtraject po bevoegd is om te werken in het reguliere po, het vso en het praktijkonderwijs
- de tweedegraads opgeleide leraar die na een tweedegraads lerarenopleiding of zijinstroomtraject het vak waar hij toe opgeleid is mag geven in het po, vso, het vmbo en de onderbouw havo-vwo en in het mbo alle vakken mag geven waar het bevoegd gezag van de mbo-instelling hem bekwaam in acht.
- de eerstegraads opgeleide leraar die na een eerstegraads lerarenopleiding of zij-instroomtraject het vak waar hij toe opgeleid is mag geven in het po, vso, de onder- en bovenbouw van het vo en in het mbo alle vakken mag geven waar het bevoegd gezag van de mbo-instelling hem bekwaam in acht.

Daarnaast is er specifiek voor het mbo het traject voor mensen met minimaal 3 jaar werkervaring in de beroepspraktijk om een pedagogisch didactisch getuigschrift te halen. Na het succesvol doorlopen van dit pdg-traject mag deze docent in het mbo alle vakken onderwijzen waar het bevoegd gezag van de mbo-instelling hem bekwaam in acht.

Uit de grote zomerenquête 2020 onder leraren [13] blijkt dat leraren onder andere de volgende knelpunten ervaren in het huidige stelsel:

- Leraren voelen zich via de huidige lerarenopleidingen onvoldoende voorbereid op het lesgeven aan groep 1 en 2 van het po, het speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs, voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en het praktijkgerichte onderwijs in het vmbo en mbo.
- Daarnaast geven leraren aan dat er binnen de opleidingen meer aandacht moet komen voor het lesgeven aan vmbo basis en kader, de entreeopleidingen in het mbo en het passend onderwijs in het po.
- In het mbo vinden docenten en opleiders het ongewenst dat een leraar in principe in alle vakken/beroepen/opleidingen kan worden ingezet, ongeacht zijn vak-specifieke achtergrond. Liever zien ze dat deze brede inzetbaarheid binnen het mbo wettelijk wordt beperkt tot bepaalde clusters van vakken/beroepen/opleidingen.

De Commissie Onderwijsbevoegdheden stelt dat het kernprobleem in het huidige stelsel is dat 'leraren die naar een andere sector of een ander vak willen overstappen, een volledige nieuwe opleiding moeten volgen, terwijl het verwerven van aanvullende bekwaamheden veelal zou volstaan [14].' Leraren gaven in 2019 aan dat er te weinig maatwerk wordt geleverd bij het halen van een tweede bevoegdheid [15]. Ze gaven onder andere aan vakken te moeten volgen waartoe ze zich, op basis van hun werkervaring als leerkracht, al lang bekwaam voelden en pleitten voor verkorte trajecten voor mensen die al een lesbevoegdheid hebben.

Drempels voor het halen van een tweede bevoegdheid

Aan zowel leraren als aan schoolleiders is gevraagd welke drempels zij ervaren voor het starten aan een traject om een tweede bevoegdheid te halen (leraren) dan wel te laten halen (schoolleiders). De grootste drempels voor leraren om een extra

13 'Leraren over het bevoegdhedenstelsel'. Onderzoek onder leraren in het po, so, vo en mbo over bevoegdheden. AOb, CNV Onderwijs, FvOv, Platform VVVO en FNV O&O. Marieke Jansma, september 2020

14 Zie pagina 7 van 'Hoge lat. Lage drempels. Voorzittersverslag van de werkzaamheden van de Commissie Onderwijsbevoegdheden, Paul Zevenbergen, januari 2021

15 Zie pagina 15 van 'Leraren over Ruim baan voor leraren. Onderzoek naar de mening van leraren in PO, VO en MBO over het rapport van de Onderwijsraad. AOb, Marieke Jansma maart 2019.

bevoegdheid te halen zijn:

1. ‘geld dat ik uit eigen zak daarin zou moeten investeren’ (63%)
2. ‘het idee dat ik in de opleiding dingen moet leren die ik al ken/weet/kan’ (opleiding onvoldoende op maat)(54%)
3. ‘eigen / vrije tijd die ik erin zou moeten investeren’ (51%)

Daarnaast spelen de onzekerheid of de tweede bevoegdheid tot een andere baan of uitbreiding van functie leidt een rol (24%) en het idee dat het behalen van een extra bevoegdheid een extra belasting voor de school en collega’s is vanwege mindere beschikbaarheid (14%). Slechts 8% van de leraren geeft aan geen drempels te ervaren om een tweede bevoegdheid te halen.

Schoolleiders ervaren minder drempels: 50% van de schoolleiders geeft aan dat er geen aspecten zijn die hen ervan weerhouden een leraar een extra bevoegdheid te laten halen. Hierbij is er een duidelijk verschil tussen het po en de andere sectoren. In het reguliere po geeft 31% van de schoolleiders aan geen drempels te ervaren om een leraar een extra bevoegdheid te laten behalen tegenover ongeveer 60% in het sbo, so, vo en mbo. De belangrijkste drempel om een leraar een extra bevoegdheid te laten halen is de onzekerheid om (voldoende) vervanging te kunnen regelen. Binnen het po geeft 60% aan dat dit een drempel is, in het sbo 43%, in het praktijkonderwijs 38%, in het vso 31% en in het so, vo en mbo ligt dit tussen de 25% en 28%. Andere drempels voor schoolleiders zijn de kosten voor vervanging (23%), de belasting voor de leerlingen omdat de leraar vervangen moet worden (18%) en de kosten voor het opleidingstraject (15%).

Uitgangspunten en oplossingsrichtingen voor aanpassingen in het stelsel

In de rapporten van de Onderwijsraad [16], Regioplan [17] en het voorzittersverslag van de Commissie Onderwijsbevoegdheden [18] worden denk- oplossingsrichtingen beschreven over aanpassingen of herzieningen van het huidige stelsel van bevoegdheden en het opleiden van leraren. Hierbij gaat het over verschillende typen leraren, een basis-bekwaamheid, een brede basis in de opleiding en de vraag wie de bekwaamheid van een leraar zou kunnen en moeten vaststellen. Uit de rapporten zelf en de reacties daarop blijkt dat leraren, lerarenopleiders en schoolbesturen en managers verschillend denken over deze issues. In dit onderzoek is daarom bekeken hoe er door verschillende partijen en binnen de verschillende sectoren gedacht wordt over een aantal voorgestelde oplossingsrichtingen en uitgangspunten in het stelsel van bevoegdheden en opleiden.

Rol van het lerarenteam, de schoolleiding en de lerarenopleiding

Stelling: 'Na een lerarenopleiding zou een leraar alleen les moeten kunnen geven aan de doelgroepen en binnen de vakgebieden waar de opleiding hem toe hij opgeleid heeft.'

64% van de respondenten vindt dat een leraar na een lerarenopleiding alleen zou moeten kunnen lesgeven aan de doelgroepen en binnen de vakgebieden waar de opleiding hem toe heeft opgeleid. 28% vindt van niet. In alle sectoren en binnen alle functiegroepen zijn respondenten het erover eens dat met name de opleiding bepaalt aan welke doelgroepen en binnen welk vakgebied een leraar les mag geven. In het vo wordt de meeste waarde gehecht aan dit uitgangspunt. Schoolleiders hechten, vergeleken met de andere groepen, minder waarde hieraan en lerarenopleiders juist weer meer.

Tabel 1: 'Na een lerarenopleiding zou een leraar alleen les moeten kunnen geven aan de doelgroepen en binnen de vakgebieden waar de opleiding hem toe hij opgeleid heeft.': algemeen en weergegeven per sector en functie

	eens	oneens	neutraal
algemeen	64%	28%	9%
regulier po	62%	27%	10%
sbo	59%	28%	13%
so	57%	30%	13%
vso	52%	39%	9%
pro	53%	38%	9%
vmbo-havo-vwo	69%	23%	7%
mbo	50%	39%	10%
leraren/docenten	65%	27%	9%
ondersteuners	58%	31%	10%
schoolleiders	52%	40%	8%
lerarenopleiders	78%	17%	5%

16 Ruim baan voor leraren. Een nieuw perspectief op het leraarschap. november 2018, Onderwijsraad
17 Naar een stelsel met toekomst Bouwstenen voor een toekomstbestendig bevoegdhedenstelsel voortgezet onderwijs, Jos Lubberman (Regioplan) Linda Medendorp (CINOP-ecbo) Maaike Rutten (Leeuwendaal), januari 2020
18 'Hoge lat. Lage drempels. Voorzittersverslag van de werkzaamheden van de Commissie Onderwijsbevoegdheden, Paul Zevenbergen, januari 2021

Vraag: 'Of een leraar bekwaam is om les te geven aan een bepaalde doelgroep en/of in een bepaald vakgebied, kan het best worden beoordeeld door'
Binnen de schoolcontext kan de beoordeling van de bekwaamheid van een (aspirant) leraar het beste gebeuren door het betrekken van zowel een lerarenopleiding, (een deel van) het lerarenteam als de schoolleiding/-manager. Het gezamenlijk overleg tussen deze drie partijen wordt door de Commissie Onderwijsbevoegdheden aangeduid als 'de gouden driehoek'. In alle sectoren en binnen allen functies wordt aan deze gouden driehoek een belangrijke rol toegekend als het gaat om de beoordeling van de bekwaamheid van een (aspirant)leraar. Daarnaast wordt belang gehecht aan een eigenstandig oordeel van de lerarenopleiding, dan wel het gemeenschappelijk overleg tussen lerarenteam en schoolleiding. In alle sectoren en binnen alle functies is men het erover eens dat de beoordeling van de bekwaamheid niet alleen aan de schoolleiding of alleen aan het lerarenteam overgelaten zou moeten worden.

Deze uitkomsten ondersteunen voor een groot deel de huidige praktijk van het beoordelen van stages en het opleiden in de school. Een kanttekening hierbij is dat het een verschil is of (een deel van) het lerarenteam wordt betrokken of alleen de individuele (aspirant)leraar.

In het huidige stelsel is binnen het mbo geen sprake van inzetbaarheid op basis van bevoegdheden, maar op basis van benoembaarheid. Dit betekent dat als een docent eenmaal bevoegd is om les te geven, het bevoegd gezag van de mbo-instelling mag bepalen wélke lessen deze docent geeft. Anders dan in het vo is er in het mbo geen wettelijk bepaalde koppeling tussen het vakgebied waarbinnen de docent is opgeleid en de lessen die hij geeft. De docent mag lesgeven in alle vakgebieden waar het bevoegd gezag van de instelling hem bekwaam in acht. Opvallend is daarom dat ook binnen het mbo de voorkeur uitgaat naar de gouden driehoek of een onafhankelijk oordeel door een lerarenopleiding voor het bepalen van de bekwaamheid van een docent. In het mbo is slechts 3% van de respondenten het eens met de huidige situatie waarin het bevoegd gezag van de instelling dit eigenstandig kan bepalen. Ook de opleidingsmanagers in het mbo vinden de huidige situatie niet wenselijk. Van hen geeft slechts 9% de voorkeur aan de huidige situatie. Opleidingsmanagers geven er de voorkeur aan dat de bekwaamheid van een docent in gezamenlijk overleg met het docententeam te bepalen (41%), dan wel binnen de gouden driehoek (35%). Bij mbo-docenten gaat de voorkeur uit naar de gouden driehoek (25%) of een eigenstandig oordeel van een lerarenopleiding (24%).

Tabel 2: 'Of een leraar bekwaam is om les te geven aan een bepaalde doelgroep en/of in een bepaald vakgebied, kan het best worden beoordeeld door:' algemeen en weergegeven per sector en functie

	lerarenopleiding	schoolleider/school-manager	lerarenteam	lerarenteam en schoolleiding/management	lerarenteam en lerarenopleiding	lerarenteam, schoolleiding/management en lerarenopleiding	neutraal/ geen mening
algemeen	23%	3%	7%	20%	12%	31%	4%
regulier po	18%	5%	5%	22%	8%	36%	5%
sbo	18%	7%	5%	31%	7%	27%	4%
so	14%	4%	5%	28%	4%	40%	5%
vso	21%	4%	8%	25%	8%	29%	5%
pro	15%	6%	9%	26%	7%	32%	5%
vmbo-havo-vwo	27%	2%	7%	18%	15%	29%	3%
mbo	23%	3%	12%	18%	13%	27%	4%
leraren/docenten	24%	3%	7%	19%	13%	30%	4%
ondersteuners	16%	4%	6%	26%	7%	36%	5%
schoolleiders	13%	8%	1%	28%	3%	46%	2%
lerarenopleiders	31%	1%	1%	5%	24%	38%	1%
docenten mbo	24%	2%	12%	16%	15%	25%	5%
ondersteuners mbo	15%	3%	10%	25%	7%	39%	2%
schoolleiders mbo	9%	9%	3%	41%	0%	35%	3%

Vraag: 'Welke partij(en) zou(den), alleen of in onderling overleg, moeten kunnen bepalen welke leraren worden ingezet om les te geven in de schoolvakken waar geen lerarenopleiding voor bestaat? meerdere antwoorden mogelijk'

Met name het docententeam zou moeten kunnen bepalen welke docenten worden ingezet in de schoolvakken waar geen lerarenopleiding voor bestaat. Een groot deel van de respondenten geeft er de voorkeur aan dat docenten dit in overleg met de schoolleiding bepalen. Daarnaast vindt een substantieel deel dat tevens de lerarenopleiding hier een rol in zou moeten spelen. Schoolleiders zelf vinden dat ze goed in staat zijn dit zelf te bepalen, veelal ook zonder overleg met leraren of schoolopleiders. In het vo vindt een minderheid van de schoolleiders dat het goed is om de inzet van leraren ook met het lerarenteam te bespreken. In het mbo geeft de meerderheid van de schoolleiders aan dit met het docententeam te willen bespreken. Voor lerarenopleiders zien ze een veel kleinere rol hierin weggelegd. Lerarenopleiders zien wel een duidelijke rol hierin voor zichzelf weggelegd, bij voorkeur in overleg met (een deel van) het lerarenteam. Ze zien in veel mindere mate een rol voor de schoolleiding hierin.

Tabel 3: 'Welke partij(en) zou(den), alleen of in onderling overleg, moeten kunnen bepalen welke leraren worden ingezet om les te geven in de schoolvakken waar geen lerarenopleiding voor bestaat? meerdere antwoorden mogelijk'

	(deel van) lerarenteam vo - mbo	schoolleiding /-manager vo - mbo	leraren-opleiding vo - mbo
leraar - docent	64% - 73%	55% - 41%	39% - 31%
instructeur (mbo)	81%	38%	14%
functie in de ondersteuning	65% - 76%	56% - 52%	34% - 21%
schoolleider/manager	40% - 56%	93% - 86%	20% - 17%
lerarenopleider	61%	34%	75%
totaal vo - mbo	63% - 73%	56% - 43%	38% - 30%

Overstap naar een andere sector of een ander vakgebied

Stelling: 'Een lerarenopleiding op maat, waarbij een leraar zich alleen hoeft bij te scholen op de vlakken die hij onvoldoende beheerst, maken het voldoende aantrekkelijk voor leraren om de overstap naar een andere sector en/of ander vakgebied te maken.'

De overgrote meerderheid, 85%, vindt dat een lerarenopleiding op maat het voor leraren voldoende aantrekkelijk maakt om over te stappen naar een andere sector en/of ander vakgebied. 8% vindt van niet en 7% heeft hier geen uitgesproken mening over. Dit geldt voor alle onderwijssectoren en alle functiegroepen.

Vraag: 'Wat heeft een leraar nodig om in een andere onderwijssector te gaan werken dan waar hij toe opgeleid is?'

De overstap naar een andere onderwijssector zou volgens 55% van de respondenten moeten gebeuren via een opleiding op maat, waarbij de lerarenopleiding opgedane kennis en vaardigheden waardeert en bepaalt welke aanvullende scholing een leraar nodig heeft.

32% vindt dat bij- en nascholing voldoende is om een leraar over te laten stappen naar een andere onderwijssector. Volgens 19% kunnen de aanstellende school en het lerarenteam het beste in onderling overleg bepalen wat een leraar nodig heeft aan bij- en nascholing om over te stappen. 13% vindt dat buiten deze twee partijen ook een lerarenopleiding betrokken zou moeten zijn.

Schoolleiders, leraren en respondenten met een andere functie binnen het onderwijs denken hier hetzelfde over, lerarenopleiders niet. Van de lerarenopleiders geeft 68% aan dat een opleiding op maat de beste oplossing is, vindt 16% dat dat via bij- en nascholing kan waarbij de school, het lerarenteam en een lerarenopleiding in gezamenlijk overleg bepalen wat nodig is, en vindt 8% dat een school en het lerarenteam dit goed in onderling overleg kunnen bepalen.

Tabel 4: 'Wat heeft een leraar nodig om in een andere onderwijssector te gaan werken dan waar hij toe opgeleid is?'

	leraar	school-leider/ manager	onder-steuning	leraren-opleider	totaal
niks, een lerarenopleiding in het ene vak bereidt voldoende voor op les-geven in ander vakgebied	2%	2%	2%	1%	2%
niks, alleen voldoende werkervaring in het vak waar hij toe opgeleid is	4%	2%	4%	1%	3%
bij- en nascholing, te bepalen door de aanstel-lende school en (een deel van het) lerarenteam in gezamenlijk overleg	19%	24%	23%	8%	19%
na- en bijscholing, te bepalen door de aanstel-lende school, (een deel van) het lerarenteam en een lerarenopleiding in gezamenlijk overleg	13%	16%	14%	16%	13%
een opleiding op maat, waarbij de lerarenoplei-ding opgedane kennis en vaardigheden waardeert en bepaalt welke aanvul-lende scholing nodig is	55%	55%	53%	68%	55%
een volledige leraren-opleiding	6%	2%	2%	6%	5%
neutraal/geen mening	1%	0%	2%	0%	1%

Vraag: 'Wat heeft een leraar nodig om in een ander avo-vakgebied les te geven dan waartoe hij opgeleid is?'

Zowel in het vo als in het mbo zou een docent die in een ander avo-vakgebied gaat lesgeven dan waar hij toe opgeleid is, eerst een opleiding op maat moeten volgen. In het vo zijn leraren, schoolleiders en ondersteuners het hierover eens met elkaar. In het mbo geven schoolleiders er de voorkeur aan dat een docent bij- en nascholing volgt, te bepalen door de school en (een deel van) het onderwijsteam, om in een ander avo-vakgebied les te geven. Voor het mbo is het op dit moment niet verplicht dat een docent een opleiding volgt om in een ander vakgebied les te geven. Een dergelijk systeem zal daarom vooral implicaties hebben voor het mbo, waar een docent op dit moment voor alle vakgebieden inzetbaar is waar het bevoegd gezag van de mbo-in-stelling hem bekwaam in acht.

Tabel 5: 'Wat heeft een leraar nodig om in een ander avo-vakgebied les te geven dan waartoe hij opgeleid is?' weergegeven voor vo en mbo.

	leraar vo-mbo	school-leider/ manager vo-mbo	onder-steuning vo-mbo	totaal vo-mbo	leraren-opleider
niks, een lerarenopleiding in het ene vak bereidt voldoende voor op les-geven in ander vakgebied	2% - 3%	0% - 0%	4% - 3%	2% - 3%	0%
niks, alleen voldoende werkervaring in het vak waar hij toe opgeleid is	3% - 4%	1% - 6%	4% - 0%	3% - 5%	0%
bij- en nascholing, te bepalen door de school en (een deel van het) lerarenteam in gezamen-lijk overleg	15% - 25%	22% - 44%	20% - 31%	16% - 26%	10%
na- en bijscholing, te bepalen door de school, (een deel van) het lera-renteam en een leraren-opleiding in gezamenlijk overleg	17% - 14%	25% - 22%	26% - 14%	18% - 15%	
een opleiding op maat, waarbij de lerarenoplei-ding opgedane kennis en vaardigheden waardeert en bepaalt welke aanvul-lende scholing nodig is	53% - 44%	49% - 28%	40% - 52%	52% - 43%	90%
een volledige leraren-opleiding	6% - 5%	1% - 0%	4% - 0%	6% - 4%	0%
neutraal/geen mening	4% - 5%	1% - 0%	2% - 0%	4% - 5%	0%

Vraag: 'Wat heeft een leraar nodig om in een ander beroepsgericht vakgebied les te geven dan waartoe hij opgeleid is?'

Voor het beroepsgericht onderwijs is het beeld vergelijkbaar met het avo-onderwijs: zowel in het vo als in het mbo zou een docent die in een ander beroepsgericht vakge-bied gaat lesgeven dan waar hij toe opgeleid is, eerst een opleiding op maat moeten volgen. Alleen schoolleiders in het mbo denken hier anders over. Zij zien liever dat een docent bij- en nascholing volgt, te bepalen door het onderwijsteam in overleg met de schoolleiding.

Tabel 6: 'Wat heeft een leraar nodig om in een ander beroepsgericht vakgebied les te geven dan waartoe hij opgeleid is?' weergegeven voor vo en mbo.

	leraar vo-mbo	school-leider/ manager vo-mbo	onder-steuning vo-mbo	totaal vo-mbo	leraren-opleider
niks, een lerarenopleiding in het ene vak bereidt voldoende voor op les-geven in ander vakgebied	1% - 2%	0% - 0%	1% - 10%	1% - 3%	0%
niks, alleen voldoende werkervaring in het vak waar hij toe opgeleid is	3% - 7%	3% - 3%	2% - 4%	3% - 7%	0%
bij- en nascholing, te bepalen door de school en (een deel van het) lerarenteam in gezamen-lijk overleg	14% - 26%	18% - 44%	19% - 18%	14% - 26%	10%
na- en bijscholing, te bepalen door de school, (een deel van) het lera-renteam en een leraren-opleiding in gezamenlijk overleg	15% - 18%	27% - 25%	28% - 20%	16% - 18%	
een opleiding op maat, waarbij de lerarenoplei-ding opgedane kennis en vaardigheden waardeert en bepaalt welke aanvul-lende scholing nodig is	49% - 37%	47% - 25%	42% - 44%	49% - 37%	85%
een volledige leraren-opleiding	6% - 5%	2% - 0%	4% - 0%	6% - 5%	3%
neutraal/geen mening	12% - 5%	3% - 3%	3% - 4%	11% - 5%	1%

Brede basis versus specialisatie in de lerarenopleidingen

Een van de conclusies uit de enquête onder leraren in 2020 [19] is dat de huidige opleidingen leraren onvoldoende voorbereiden op het onderwijs aan het jonge kind, speciaal onderwijs en in beroepsbericht onderwijs. Daarnaast geven leraren aan dat er binnen de opleidingen meer aandacht nodig is voor het lesgeven aan vmbo basis en kader, de entreeopleidingen in het mbo en voor passend onderwijs in het po. De Commissie Onderwijsbevoegdheden [20] beveelt aan om in alle lerarenopleidingen meer aandacht te besteden aan de zaken die voor alle leraren, ongeacht sector of vakgebied, gelijk zijn: pedagogiek, didactiek, beroepsattitude en de leraar als lid van een onderwijsgemeenschap. Daarnaast pleit de commissie voor meer specialisatiemogelijkheden in de opleiding.
Enerzijds is er dus een roep om meer verdieping, anderzijds een roep om aandacht voor zaken die veel algemener zijn. Ervan uitgaande dat er niet veel uit de opleidingen geschrapt kan worden, moeten er dus keuzes gemaakt worden indien er dingen bij zouden moeten. In dit onderzoek is daarom gevraagd om een keuze te maken tussen meer aandacht voor verdieping óf aandacht voor een gemeenschappelijke basis. Uiteraard zijn beide aspecten van belang. Er kunnen wel keuze gemaakt worden over hoeveel aandacht beide aspecten krijgen.

Stelling: 'Het is wenselijk om in elke lerarenopleiding meer aandacht te besteden aan onderwerpen die voor álle leraren in po, so, vo en mbo gelijk zijn.'
64% is het met deze stelling eens en 23% is het oneens. Er is een groot verschil tussen de verschillende sectoren: In het praktijkonderwijs is 85% het eens met deze stelling, in het vmbo, havo en vwo 56%. De andere sectoren zitten hier tussenin.
Gerelateerd aan de functie zijn met name schoolleiders (75%) en onderwijspersoneel zonder lesgevende functie (71-80%) het eens met deze stelling, gevolgd door leraren (62%) en lerarenopleiders (52%).
Gerelateerd aan de opleidingsachtergrond is meer dan 70% van de leraren met een pabo-achtergrond, een zijinstroomtraject po of een pdg-traject het eens met deze stelling. Eerstegraads leraren zijn met 42-52% het minst enthousiast.

Stelling: 'Wat vind je belangrijker in een lerarenopleiding: aandacht voor een gemeenschappelijke basis of diepgang in het lesgeven aan de doelgroep en/of het vakgebied?'
19% vindt aandacht voor een gemeenschappelijke basis het belangrijkste, 73% kiest voor diepgang in het lesgeven aan de doelgroep en/of een vakgebied. De behoefte aan diepgang is met 70% tot 76% het grootst in het regulier po, sbo, vmbo, havo, vwo en mbo en wat minder in het so (63%), vso (65%) en pro (55%). Gekeken naar opleidingsachtergrond vinden met name eerstegraders diepgang het belangrijkste (82-85%). Daarnaast hechten lerarenopleiders en leraren met resp. 77% en 75% veel meer belang aan diepgang dan schoolleiders (59%).

19 'Leraren over het bevoegdhedenstelsel'. Onderzoek onder leraren in het po, so, vo en mbo over bevoegdheden. AOb, CNV Onderwijs, FvOv, Platform VVVO en FNV O&O. Marieke Jansma, september 2020
20 'Hoge lat. Lage drempels. Voorzittersverslag van de werkzaamheden van de Commissie Onderwijsbevoegdheden, januari 2021

Opleiden op drie verschillende niveaus van vakinhoud en -didactiek

Zowel de Onderwijsraad als Regioplan en de Commissie Onderwijsbevoegdheden stellen voor om naast de groepsleerkrachten en vakdocenten, ook leraren op te leiden die, wat betreft vakinhoud en -didactiek, minder breed worden opgeleid dan een groepsleerkracht en breder dan de huidige vakdocenten. De Onderwijsraad en Regioplan spreken van een 'clusterexpert'. Ook de Commissie Onderwijsbevoegdheden stelt voor om vakinhoud en vakdidactiek in 3 verschillende gradaties aan te bieden. Zij stelt voor leraren op te leiden tot en les te laten geven in:

1. een palet van vakken, bv. talen; rekenen en wiskunde; mens en natuur, om les te geven in het po, pro, vmbo en de entree-opleidingen van het mbo
2. een palet aan vakken met daarbinnen één kernvak op bachelor niveau om les te geven in het vmbo, de onder- en bovenbouw havo en vwo en in het mbo
3. een enkel vak/discipline, zoals de huidige avo- en beroepsgerichte vakken

Stelling: 'Het is wenselijk om leraren op 3 verschillende niveaus van diepgang en breedte in vakinhoud en -didactiek op te leiden, zoals hierboven beschreven.'
In het praktijkonderwijs en het vso is ongeveer 50% er voorstander van om leraren op drie verschillende niveaus op te leiden, en is ongeveer 30% hier geen voorstander van. In het vmbo, havo en vwo ligt dit precies andersom. In het mbo is de groep voorstanders ongeveer even groot als de groep tegenstanders. Van de lerarenopleiders vindt 56% het geen goed idee om leraren op drie verschillende niveaus van diepgang en breedte op te leiden tegenover bijna 29% die dit wel een goed idee vindt.

Tabel 7: 'Het is wenselijk om leraren op 3 verschillende niveaus van diepgang en breedte in vakinhoud en -didactiek op te leiden, zoals hierboven beschreven.'

	eens	oneens	neutraal/ geen mening
vso	47%	30%	23%
praktijkonderwijs	53%	29%	18%
vo	32%	49%	18%
mbo	39%	41%	21%
lerarenopleiders	29%	56%	15%

Vraag: 'Welk van de hierboven beschreven typen leraar zou het beste aan welke doelgroepen les kunnen geven? Per doelgroep kun je meerdere typen leraar aanvinken.'
Een leraar die is opgeleid om les te geven in een palet aan vakken kan van grote meerwaarde zijn in de uitstroomprofielen dagbesteding en arbeidsmarkt van het vso, in het praktijkonderwijs, de onderbouw van het vmbo basis/kader en in mbo 1 en 2. Respondenten geven voor die doelgroepen de voorkeur aan deze breed opgeleide leraar boven een leraar die is opgeleid in een kernvak binnen een palet aan vakken of een enkel vak. Leraren en schoolleiders oordelen hier hetzelfde over. Lerarenopleiders zijn het daar voor het grootste deel mee eens, behalve voor het mbo. In mbo 1 en 2 hebben meer voorkeur voor een leraar die is opgeleid voor een kernvak binnen een palet aan vakken.
De breed opgeleide docent heeft weinig toegevoegde waarde in bovenbouw vmbo gl/tl en onderbouw havo-vwo en zou zeker niet in de bovenbouw havo-vwo moeten worden ingezet.

De leraar die is opgeleid voor een kernvak binnen een palet aan vakken heeft alleen in de bovenbouw vmbo basis/kader en de bovenbouw vmbo gl/tl de voorkeur boven de andere twee soorten leraren. Deze leraar is van weinig toegevoegde waarde in de vso dagbesteding, bovenbouw havo-vwo en mbo 1.

Voor het vso vervolgonderwijs en de bovenbouw vmbo gl/tl en het praktijkonderwijs worden de leraar die is opgeleid in een kernvak binnen een palet aan vakken en een vakdocent van ongeveer even grote waarde gezien.

De vakdocent wordt als belangrijkste leraar gezien in de onder- en bovenbouw van het havo-vwo en niveau 3 en 4 en de bedrijfsopleidingen van het mbo. Deze vakdocent heeft weinig meerwaarde voor de vso dagbesteding en mbo 1.

Tabel 8: 'Welk type leraar kan het beste aan welke doelgroep lesgeven?'

	palet aan vakken				palet met kernvak				één vak/discipline			
	algemeen	leraren	schoolleiders	opleiders	algemeen	leraren	schoolleiders	opleiders	algemeen	leraren	schoolleiders	opleiders
vso dag-besteding	67%	66%	68%		32%	31%	32%		25%	21%	24%	
vso arbeids-markt	63%	60%	82%		52%	52%	48%		40%	41%	24%	
vso vervolg-onderwijs	53%	49%	62%		78%	75%	87%		71%	71%	84%	
praktijk-onderwijs	69%	70%	68%		55%	53%	48%		50%	51%	36%	
onderbouw vmbo b/k	94%	94%	97%	93%	63%	64%	52%	64%	32%	33%	20%	36%
bovenbouw vmbo b/k	52%	51%	59%		63%	63%	62%		39%	40%	28%	
onderbouw vmbo gl/tl	65%	65%	70%	61%	72%	72%	74%	65%	41%	42%	26%	43%
bovenbouw vmbo gl/tl	25%	24%	27%	29%	65%	64%	76%	58%	64%	64%	58%	57%
onderbouw havo-vwo	26%	25%	26%	28%	60%	59%	67%	55%	75%	76%	66%	70%
bovenbouw havo-vwo	6%	6%	5%	8%	21%	20%	24%	20%	92%	93%	98%	85%
mbo 1	80%	79%	93%	56%	36%	36%	41%	54%	26%	25%	16%	30%
mbo 2	71%	71%	80%	47%	54%	53%	72%	58%	35%	34%	37%	37%
mbo 3	35%	34%	37%	18%	71%	71%	84%	47%	57%	58%	57%	54%
mbo 4	28%	28%	23%	12%	68%	68%	78%	39%	81%	82%	93%	69%
bedrijfs-opleidingen	22%	21%	23%	18%	43%	41%	63%	34%	69%	69%	80%	60%

geel: meeste voorkeur van de 3 typen leraar
groen: minste voorkeur van de 3 typen leraar

Een systeem van een eenmalige bevoegdheid als startbewijs

De voorzitter van de Commissie Onderwijsbevoegdheden adviseert in zijn verslag een systeem van 'eenmalige bevoegdheid als startbewijs' in te voeren. Dit voorstel houdt in dat een leraar niet een aparte opleiding of zijinstroomtraject hoeft te volgen om de overstap te maken naar een andere onderwijssector of een ander vakgebied. Leraren en scholen zouden dan in gezamenlijkheid moeten bepalen op welke vlakken de leraar zich moeten laten bij- en nascholen om werkzaam te kunnen zijn in een andere sector of een ander vakgebied dan waar hij toe opgeleid is. Een deel van de Commissie Onderwijsbevoegdheden ziet hierin echter een te groot risico voor de kwaliteit van onderwijs en heeft zorgen dat dit ertoe leidt dat leraren worden ingezet in (vak)gebieden waar zij onvoldoende bekwaam voor zijn.

Stelling: 'Een systeem van een eenmalige bevoegdheid als startbewijs, maakt het leraarschap aantrekkelijker.'
Enerzijds lijkt het systeem van een eenmalige bevoegdheid als startbewijs voor leraren een aantrekkelijke optie: 43% van de leraren is het eens met de stelling dat het leraarschap aantrekkelijker maakt en is 32% van heb is het er niet mee eens. In het vmbo, havo en vwo zijn leraren het minst enthousiast: 36% vindt het een aantrekkelijke optie en 39% niet. Leraren in het praktijkonderwijs zijn het meest enthousiast: 58% van hen vindt het een aantrekkelijke optie en 28% niet. In de andere delen van het onderwijs vindt 48-52% het een aantrekkelijke optie en 15-29% niet.
Van de schoolleiders denkt 54% dat het systeem van een eenmalige bevoegdheid het leraarschap aantrekkelijker maakt en denkt 27% van niet. Bij lerarenopleiders ligt dit precies andersom: 29% is het eens met de stelling en 51% is het oneens.

Stelling: 'Een systeem van een eenmalige bevoegdheid als startbewijs, brengt risico's met zich mee voor de kwaliteit van onderwijs.'
Daartegenover staat echter dat 66% vindt dat een dergelijk systeem risico's met zich meeneemt voor de kwaliteit van onderwijs, tegenover 19% die dat risico niet ziet. Dit risico wordt vooral gezien door de respondenten in het vo (72%). Als we naar functiegroepen kijken ziet 81% van de lerarenopleiders, 67% van de leraren en 61% van de schoolleiders het risico voor de kwaliteit van onderwijs bij een dergelijk systeem. Van hen denkt ziet resp. 8%, 18% en 30% dit risico niet.
Dus ondanks dat het wellicht een aantrekkelijke optie voor leraren kan zijn, wijzen respondenten vooral op het risico van een dergelijk systeem op de kwaliteit van onderwijs.

Primair onderwijs: jonge en oudere kind

Om binnen het huidige stelsel leraren beter voor te bereiden op het lesgeven aan het jonge én het oudere kind, vinden respondenten specialisatie binnen de pabo van belang: hoe sterker binnen de pabo gespecialiseerd wordt, hoe beter leerkrachten worden voorbereid op het lesgeven aan het jonge dan wel het oudere basisschool-kind. Er zit echter een keerzijde aan deze specialisatie. Een leerkracht die zich binnen de pabo sterk gespecialiseerd heeft in het jonge kind, is onvoldoende voorbereid op het lesgeven aan het oudere basisschoolkind. De respondenten zien echter nog een groter risico om leerkrachten met een specialisatie in het oudere kind in te zetten voor het jonge kind. 64% vindt dat de leerkracht daar in dat geval onvoldoende toe is voorbereid.
Dit brengt de vraag met zich mee hoe sterk er binnen de pabo's gespecialiseerd zou moeten worden met behoud van de brede inzetbaarheid voor groep 1 t/m 8. De groep die voorstander is van een beperkte specialisatie is dan ook ongeveer even groot als de groep die voorstander is van een sterke specialisatie.

In het verlengde van dit dilemma, geeft de meerderheid van de respondenten aan dat de voordelen van een aparte opleiding en bevoegdheid voor het jonge kind zwaar-der wegen dan de voordelen van een brede inzetbaarheid voor groep 1 t/m 8. Aparte bevoegdheden voor het jonge en het oudere kind kan op draagvlak van leraren, schoolleiders, overig onderwijspersoneel en lerarenopleiders rekenen indien een leraar met één jaar extra beide bevoegdheden kan behalen. Bij de vraag waar de grens tussen het jonge en het oudere kind dan zou moeten liggen, gaat de meeste voorkeur uit naar groep 3 als overlapgroep, gevolgd door de optie van een splitsing tussen groep 3 en 4.

Tabel 9: vragen en stellingen over opleiden en bevoegdheid voor het jonge en het oudere basisschoolkind

	eens	oneens	neutraal
De voordelen van een aparte opleiding en bevoegdheid voor het jonge kind wegen zwaarder dan de voordelen van een brede inzetbaarheid in groep 1 t/m 8.	52%	39%	9%

Hoe zou het probleem dat pabo's niet in voldoende mate voorbereiden op lesgeven aan het jonge kind volgens jou het beste opgelost kunnen worden?	
de pabo splitsen zodat je wordt opgeleid voor het jonge óf het oudere kind. Hiermee krijg je 2 aparte bevoegdheden voor het po en zijn leraren smaller inzetbaar.	16%
(sterke) specialisatie binnen de pabo voor het jongere of het oudere kind met behoud huidige bevoegdheid en in inzetbaarheid in groep 1 t/m 8.	66%
binnen de pabo meer aandacht voor lesgeven aan het jonge kind en minder aandacht voor lesgeven aan het oudere kind met behoud huidige bevoegdheid en inzetbaarheid in groep 1 t/m 8.	5%
pabo houden zoals hij nu is, en verplichting tot een eenjarige master voor het jonge kind ná de pabo.	13%

Iemand die binnen de pabo kiest voor een specialisatie jonge óf oudere kind, mag na afronding van de pabo lesgeven aan het jonge én het oudere kind. In hoeverre is een specialisatie jonge dan wel oudere kind binnen de pabo wenselijk?	
specialisatie is ongewenst: de opleiding moet in gelijke mate voorbereiden op het lesgeven aan het jonge en het oudere kind	12%
specialisatie is in beperkte mate gewenst: het is wenselijk dat een leraar zich enigszins verdiept in het jonge óf het oudere kind, en iets minder bagage meekrijgt voor het (jonge/oudere) kind waar hij zich niet in heeft gespecia-liseerd	43%
specialisatie is in grote mate gewenst: het is wenselijk dat een leraar zich duidelijk verdiept in het jonge óf het oudere kind en een stuk minder bagage meekrijgt voor het (jonge/oudere) kind waar hij zich niet in heeft gespecia-liseerd	41%
neutraal /geen mening	4%

	eens	oneens	neutraal
Een leraar die zich binnen de pabo-opleiding sterk heeft gespecialiseerd in het jonge kind, is voldoende voorbereid op het lesgeven aan het oudere kind.	33%	47%	20%
Een leraar die zich binnen de pabo-opleiding sterk heeft gespecialiseerd in het oudere kind, is voldoende voorbereid op het lesgeven aan het jonge kind.	22%	64%	14%

Geef aan welke situatie je het meest wenselijk vindt, ervan uitgaande dat de initiële opleiding tot een bevoegdheid voor het jonge kind 4 jaar duurt. Na het behalen van de bevoegdheid voor het jonge kind, kost het behalen van de bevoegdheid voor het oudere kind....	
1 jaar extra	54%
2 jaar extra	11%
3 jaar extra	1%
4 jaar extra	0%
een aparte bevoegdheid voor het jonge kind is ongewenst	26%
neutraal / geen mening	7%

Indien er aparte bevoegdheden komen voor het jonge en het oudere kind, waar zou de grens tussen beide dan moeten liggen?	
tussen groep 2 en 3	18%
in groep 3: groep 3 is een overlapgroep	27%
tussen groep 3 en 4	21%
in groep 4: groep 4 is een overlapgroep	17%
tussen groep 4 en 5	11%
neutraal / geen mening	7%

Opleiden voor sbo, so, vso en pro

Voor een goede voorbereiding op het lesgeven aan leerlingen in het sbo, so, vso en pro, zouden leraren na de reguliere lerarenopleiding een verplichte eenjarige opleiding, gericht op het lesgeven in het sbo, so, vso en pro moeten volgen of zou er binnen de reguliere lerarenopleiding een mogelijkheid tot specialisatie tot lesgeven in het sbo, so, vso en pro moeten zijn. Respondenten uit het reguliere po, het sbo en so geven de voorkeur aan de eerste optie. In het vso en pro wordt de voorkeur gegeven aan de tweede optie. Alleen lerarenopleiders aan de pabo zien een goede begeleiding op de werkvloer na een reguliere opleiding ook als een serieuze optie, naast de twee hierboven genoemde opties. Een aparte bevoegdheid, waardoor een leraar na zijn opleiding alleen les kan geven in het sbo, so, vso en pro, heeft zeker niet de voorkeur.

Tabel 10: 'Hoe zouden leraren het beste kunnen worden voorbereid op het werken in het sbo, so, vso en pro?'

	regulier po	sbo	so	vso	pro	opleiders pabo
Een huidige reguliere lerarenopleiding en daarna goede begeleiding op de werkvloer.	15%	17%	15%	17%	16%	30%
Een huidige reguliere lerarenopleiding en daarna een verplichte eenjarige master, gericht op het lesgeven in het sbo, so, vso en pro	45%	41%	43%	20%	18%	41%
Een reguliere lerarenopleiding, waarbij er meer dan nu aandacht is voor het lesgeven aan het lesgeven in het sbo, so, vso en pro	9%	7%	11%	16%	19%	7%
Een reguliere lerarenopleiding, met binnen de opleiding mogelijkheid tot specialisatie tot lesgeven in het sbo, so, vso en pro. Een leraar kan dan na afronding zowel in het regulier als in het speciaal onderwijs werken, ongeacht of hij wel of niet deze specialisatie heeft gevolgd.	25%	31%	30%	35%	43%	19%
Een aparte lerarenopleiding en bevoegdheid voor het geven van onderwijs in het in het sbo, so, vso en pro. Met deze bevoegdheid kan iemand niet lesgeven in het reguliere po.	3%	3%	1%	6%	2%	4%
neutraal/geen mening	3%	2%	0%	6%	2%	0%

Vso en praktijkonderwijs

De respondenten zijn het erover eens dat de pabo primair gericht is op het lesgeven aan leerlingen tot en met 12 jaar en daarom onvoldoende voorbereidt op het lesgeven aan leerlingen in het vso en praktijkonderwijs. Het opleiden tot het lesgeven in het vso en praktijkonderwijs zou daarom moeten plaatsvinden in de context van het voortgezet onderwijs. Dit geldt nog sterker voor het vso dan voor het praktijkonderwijs. Op dit moment valt het praktijkonderwijs wél en het vso niét onder het voortgezet onderwijs. De overgrote meerderheid die binnen het vso werkzaam is, vindt dit ongewenst en geeft aan het dat vso onder het voortgezet onderwijs zou moeten vallen.

Tabel 11: Stellingen over vso en pro

	eens	oneens	neutraal
Een pabo is primair gericht op lesgeven aan leerlingen tot en met 12 jaar en bereidt daardoor onvoldoende voor op het lesgeven in het vso.	70%	17%	13%
Een pabo is primair gericht op lesgeven aan leerlingen tot en met 12 jaar en bereidt daardoor onvoldoende voor op het lesgeven in het pro	62%	28%	10%
Opleiden tot lesgeven het vso dient te gebeuren in de context van het voortgezet onderwijs en niet binnen de context van het primair onderwijs.	68%	17%	16%
Opleiden tot lesgeven in het pro dient te gebeuren in de context van het voortgezet onderwijs en niet binnen de context van het primair onderwijs.	57%	25%	17%
Het vso hoort binnen het vo te vallen en niet binnen het po.	81%	6%	14 %

Eerstegraads leraren

Uit de zomerenquête bleek dat veel eerstegraads leraren zich via hun opleiding onvoldoende voorbereid voelen om les te geven in het vmbo basis en kader en in de entree-opleidingen van het mbo. In dit onderzoek is daarom gevraagd wat er nodig is voor eerstegraads docenten om goed les te kunnen geven aan deze doelgroepen. Respondenten geven aan dat eerstegraads docenten zich het beste kunnen voorbereiden op lesgeven in het vmbo basis/kader door een verplichte stage tijdens de opleiding of in omvang beperkte bij- en nascholing gericht op lesgeven in het vmbo basis/kader. Leraren die een eerstegraads wo-opleiding gevolgd hebben en opleiders aan een eerstegraads wo-lerarenopleiding geven duidelijk de voorkeur aan bij- en nascholing. Eerstegraads ho-leraren hebben geen duidelijke voorkeur voor een van deze twee opties en opleiders aan een eerstegraads hbo-lerarenopleiding hebben de voorkeur voor een verplichte stage.

Tabel 12: 'Wat heeft een eerstegraads leraar nodig om goed les te kunnen geven in het vmbo basis en kader?'

	respon-denten vo	leraren 1e graads ho	leraren 1e graads wo	leraren-opleider 1e graads ho	leraren-opleiders 1e graads wo
niks, in principe bereidt de eerste-graads lerarenoplei-ding hier voldoende op voor	4%	5%	5%	7%	0%
niks, alleen vol-doende werkervaring	7%	9%	10%	0%	5%
verplichte stage in het vmbo basis/ kader tijdens de opleiding	27%	26%	13%	33%	5%
in omvang beperkte bij- en nascholing gericht op lesgeven aan vmbo basis en kader	26%	26%	35%	21%	63%
uitgebreide na- en bijscholing gericht op lesgeven aan vmbo basis en kader	19%	17%	18%	12%	26%
een eenjarige post-hbo opleiding op maat gericht op lesgeven aan vmbo basis en kader	10%	11%	8%	21%	0%
neutraal/geen mening	7%	7%	10%	5%	0%

Tabel 13: 'Wat heeft een eerstegraads leraar nodig om goed les te kunnen geven in de entree-opleidingen?'

	respon-denten mbo	leraren 1e graads ho	leraren 1e graads wo	leraren-opleider 1e graads ho	leraren-opleiders 1e graads wo
niks, in principe bereidt de eerstegraads lerarenopleiding hier voldoende op voor	4%	7%	7%	7%	0%
niks, alleen voldoende werkervaring	5%	7%	0%	7%	5%
in omvang beperkte bij- en nascholing gericht op lesgeven aan studenten in de entree-opleidingen	31%	39%	25%	31%	63%
uitgebreide na- en bijscholing gericht op lesgeven aan stu-denten in de entreeopleidingen	32%	18%	25%	17%	21%
een eenjarige post-hbo opleiding op maat gericht op lesgeven aan studenten in de entree-opleidingen	16%	13%	12%	31%	0%
neutraal / geen mening	14%	15%	32%	7%	11%

Respondenten geven aan dat eerstegraads docenten zich het beste kunnen voorbereiden op lesgeven in de entreeopleidingen van het mbo via beperkte of uitgebreide bij- en nascholing, specifiek gericht op het lesgeven in de entreeopleidingen. Over het algemeen denken de eerstegraads leraren ho en eerstegraads lerarenopleiders dat deze bij- en nascholing beperkt in omvang kan zijn. Onder eerstegraads leraren wo is de groep die denkt dat beperkte nascholing nodig is even groot als de groep die denkt dat uitgebreide nascholing nodig is.

Beroepsgericht onderwijs in het vmbo

In 2016 zijn de 33 beroepsgerichte afdelingsprogramma's van het vmbo teruggebracht naar 10 profielen. De vragen en stellingen over het beroepsgerichte onderwijs in het vmbo zijn alleen voorgelegd aan docenten die hierbinnen werkzaam zijn en lerarenopleiders die hiervoor opleiden. Dit aantal respondenten is met respectievelijk 60 en 9 te klein om harde conclusies te verbinden aan de resultaten. Van de 9 lerarenopleiders heeft ongeveer de helft het antwoord 'neutraal / geen mening' gegeven op de stellingen. Het overgebleven aantal is zo klein dat de resultaten hiervan niet beschreven zijn in onderstaande analyse. Het zou daarom wenselijk zijn om de hieronder beschreven denkrichtingen onder een grotere groep leraren en lerarenopleiders verder te onderzoeken.

'Wat vind je van de breedte van de huidige 10 beroepsgerichte profielen wat betreft het opleiden van docenten?'
De meeste docenten (n=60) in het beroepsgerichte onderwijs (42%) geven aan dat het wenselijk zou zijn als docenten ook binnen een deelgebied van een profiel kunnen worden opgeleid en ingezet. 17% vindt het goed dat alle docenten binnen de breedte van het gehele profiel worden opgeleid. De overige 41% heeft geen uitgesproken mening over deze vraag.

'Wat vind je van het huidige aantal van 10 beroepsgerichte profielen in het vmbo?'
Een kwart van de docenten vindt het wenselijk dat de huidige 10 profielen worden vervangen door 5 profielen die breder zijn. 18% zou liever 15 á 20 profielen zien die wat minder breed zijn en 4 % heeft een voorkeur voor 20 á 25 profielen. De meeste docenten (54%) hebben echter geen uitgesproken mening over deze vraag.

'Wat vind je ervan dat elke docent zijn bekwaamheid binnen het gehele profiel moet onderhouden?'
De meeste docenten vinden het onderhouden van de bekwaamheid binnen de breedte van het profiel in theorie wellicht een goed uitgangspunt, maar in de praktijk erg belastend (11%) of onnodig belastend (39%). De grootste groep pleit er daarom voor dat de nascholingseisen vooral gekoppeld moeten worden aan de lessen die de docent daadwerkelijk geeft. 14% vindt het een goed en haalbaar uitgangspunt dat een docent zijn bekwaamheid moet onderhouden binnen het gehele profiel.

'De mogelijkheid tot een onbeperkt aantal beroepsgerichte keuzevakken in het vmbo gaat ten koste van de kwaliteit van onderwijs.'
De meerderheid van de leraren (54%) vindt dat het onbeperkt aantal beroepsgerichte keuzevakken in het vmbo ten koste gaat van de kwaliteit van onderwijs, 36% vindt van niet en 11% staat hier neutraal in. 43% vindt echter dat scholen de vrijheid moeten houden te bepalen hoeveel beroepsgerichte keuzevakken ze aanbieden en welke inhoud deze vakken hebben. 39% vindt dat het aantal beroepsgerichte keuzevakken wettelijk beperkt zou moeten worden tot een maximaal aantal inhoudelijk vastgestelde vakken.

Docenten opleiden voor het MBO

Een mbo-opleiding bestaat uit een kwalificerend deel en een verrijkend deel dat wordt ingevuld met een of meer keuzedelen. Het kwalificerende deel bestaat uit een basisdeel en een profieldeel. Opleidingen voor eenzelfde beroepsgroep hebben een vergelijkbare basis en worden samen opgenomen in één kwalificatiedossier. Het mbo kent ongeveer 180 verschillende kwalificatiedossiers en meer dan duizend keuzedelen.
In het mbo zijn de meesten het erover eens dat dit grote aantal verschillende kwalificatiedossiers en keuzedelen ten koste gaat van de onderwijskwaliteit en dat dit aantal wettelijk ingeperkt zou moeten worden. Lerarenopleiders delen deze mening.

Tabel 14: Stellingen over het aantal kwalificatiedossiers en keuzedelen in het mbo

	respondenten uit mbo			lerarenopleiders		
	eens	oneens	neutraaL	eens	oneens	neutraal
Het grote aantal verschillende kwalificatiedossiers en keuzedelen in het mbo gaat ten koste van de onderwijskwaliteit.	55%	26%	19%	37%	11%	52%
Het aantal verschillende kwalificatiedossiers en keuzedelen in het mbo zou wettelijk beperkt moeten worden.	56%	23%	21%	35%	14%	51%

Zowel onderwijspersoneel dat werkzaam is in het mbo als lerarenopleiders zijn het erover eens dat pedagogische, algemene didactische en vakdidactische vaardigheden van groot belang zijn voor het opleiden in het mbo en voldoende aan bod komen in de tweedegraads lerarenopleidingen. Agogische vaardigheden zijn ook van groot belang. De meningen verschillen echter of deze wel of niet voldoende aan bod komen. Tot slot is het van belang dat er in de opleiding aandacht is voor de begeleiding van mbo-studenten naar een vervolgopleiding en voor de uitstroom van de mbo-studenten naar de arbeidsmarkt. In de tweedegraads opleidingen wordt hier nu onvoldoende aandacht aan besteed.

Ook in de pdg-trajecten wordt aan alle vaardigheden die hierboven beschreven zijn groot belang gehecht. De meningen zijn verdeeld over de vraag of de pedagogische en de algemeen didactische vaardigheden voldoende aan bod komen. Respondenten zijn het erover eens dat de overige vaardigheden, vakdidactiek, agogiek, begeleiding naar een vervolgopleiding en uitstroom naar de arbeidsmarkt, onvoldoende aan bod komen in de pdg-trajecten.

Tabel 15: Reacties van respondenten uit het mbo (linker getallen) en leraren-opleiders (rechter getallen) op de vraag in hoeverre verschillende aspecten aan bod komen en van belang zijn binnen de tweedegraads lerarenopleidingen en pdg-trajecten..

TWEEDEGRAADS LERARENOPLEIDINGEN

	van groot belang, komt voldoende aan bod	van minder groot belang, komt voldoende aan bod	van groot belang, komt on-voldoende aan bod	van minder groot belang, komt voldoende aan bod	neutraal/ geen mening
pedagogische vaardigheden	40% - 47%	6% - 5%	30% - 22%	2% - 1%	21% - 25%
algemene didactische vaardigheden	47% - 52%	9% - 7%	23% - 15%	2% - 2%	20% - 25%
vakdidactische vaardigheden	40% - 40%	12% - 6%	25% - 26%	2% - 2%	22% - 25%
agogische vaardigheden	20% - 26%	16% - 12%	27% - 23%	4% - 2%	32% - 37%
begeleiding mbo-studenten naar een vervolgopleiding	8% - 8%	13% - 10%	38% - 25%	13% - 14%	29% - 43%
uitstroom mbo-studenten naar de arbeidsmarkt	11% - 12%	11% - 9%	39% - 22%	9% - 11%	31% - 47%

PDG-TRAJECTEN

	van groot belang, komt voldoende aan bod	van minder groot belang, komt voldoende aan bod	van groot belang, komt on-voldoende aan bod	van minder groot belang, komt voldoende aan bod	neutraal/ geen mening
pedagogische vaardigheden	26% - 19%	5% -2%	25% - 15%	1% - 0%	43% - 64%
algemene didactische vaardigheden	27% - 17%	7% - 4%	22% - 13%	1% - 0%	43% - 65%
vakdidactische vaardigheden	16% - 11%	9% - 5%	28% - 18%	3% - 2%	45% - 64%
agogische vaardigheden	11% - 11%	9% - 5%	25% - 15%	3% - 1%	52% - 68%
begeleiding mbo-studenten naar een vervolgopleiding	7% - 6%	9% - 4%	27% - 13%	8% - 5%	49% - 72%
uitstroom mbo-studenten naar de arbeidsmarkt	8% - 7%	8% - 4%	29% - 11%	6% - 5%	49% - 72%

Bijlage: Respondenten

'In welke onderwijssector of voor welke lerarenopleiding ben je werkzaam?'

regulier po	2907
sbo	226
so	167
vso	545
pro	124
vmbo/havo/vwo/vavo/vmbo-afdeling binnen een mbo-instelling	4093
mbo en bedrijfsopleidingen (excl vmbo-afdelingen die onder een mbo-instelling vallen)	828
lerarenopleider pabo	44
lerarenopleider academische pabo	4
Lerarenopleider eerstegraads hbo	53
Lerarenopleider eerstegraads wo	23
Lerarenopleider tweedegraads avo-vakgebied	36
Lerarenopleider tweedegraads beroepsgericht	18

'In welke functie ben je werkzaam?'

	po	sbo	so	vso	pro	vo	mbo	totaal
leraar/docent	2329	156	92	421	99	3674	689	7460
functie in de leerling-ondersteuning	265	26	25	26	4	55	23	424
functie in de onderwijs-ondersteuning	84	22	18	32	2	84	5	247
functie in de algemene ondersteuning	12	1	0	7	1	31	8	60
schoolleider/manager	140	7	12	32	8	145	34	378
anders dan hierboven genoemd	69	14	20	23	6	78	39	249

Leraren: 'Welke lerarenopleiding heb je gevolgd of volg je op dit moment? meerdere antwoorden mogelijk'

	po	sbo	so	vso	pro	vo	mbo	totaal
ik heb geen lerarenopleiding gevolgd	4	0	0	1	2	28	11	46
klos	237	15	6	7	0	1	2	268
pedagogische academie/ kweekschool	351	27	17	41	14	110	34	594
pabo	1621	102	59	120	37	201	55	2195
academische pabo	20	2	0	0	0	6	1	29
zij-instroomtraject po	103	10	6	9	1	9	5	143
eerstegraads lerarenopleiding wo	14	2	0	58	2	1124	30	1230
eerstegraads lerarenopleiding hbo	39	7	3	67	8	808	57	989
zij-instroomtraject eerstegraads	0	0	0	8	1	128	5	142
educatieve minor/module	15	2	2	6	3	72	6	106
tweedegraads leraren-opleiding	59	9	5	161	31	1772	384	2421
zij-instroomtraject tweedegraads	2	1	0	18	2	163	51	237
lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	94	7	1	15	8	168	23	316
lerarenopleiding kunstvakken	29	5	1	21	5	154	20	235
zij-instroomtraject mbo: pdg/pda	1	0	0	0	0	18	147	166
derdegraads lerarenopleiding	11	1	1	11	2	99	24	149
anders dan hierboven genoemd	113	14	4	33	5	141	54	364

Leraren: 'Hoeveel lerarenopleidingen en/of zijinstroomtrajecten heb je met succes afgerond?'

	po	sbo	so	vso	pro	vo	mbo	totaal
0	49	6	0	12	2	132	29	230
1	1731	90	65	226	62	2072	388	4634
2	424	43	21	144	26	1198	223	2079
3	76	8	5	31	5	220	39	384
4 of meer	48	9	1	8	4	53	11	134

Leraren regulier po, sbo, so: 'In welke groep(en) geef je les? meerdere antwoorden mogelijk'

	regulier	sbo	so
ik heb geen eigen groep/ik geef geen les	73	9	9
groep 1 en/of 2	610	30	23
groep 3 en/of 4	693	54	26
groep 5 en/of 6	757	56	23
groep 7 en/of 8	738	57	22

Leraren: 'Aan welke klassen geef je op dit moment les in het vo? meerdere antwoorden'

ik geef geen les	36
vmbo basis en of kader onderbouw	538
vmbo basis en/of kader bovenbouw	565
vmbo gl en/of tl onderbouw	904
vmbo gl en/of tl bovenbouw (incl vavo)	893
havo onderbouw	1359
havo bovenbouw (incl vavo)	1478
vwo onderbouw	1537
vwo bovenbouw (incl vavo)	1670
schakelklassen	124

Docenten: 'In welke niveaus geef je op dit moment les in het mbo? meerdere antwoorden mogelijk'

ik geef geen les	118
entree-opleiding	45
mbo 2	213
mbo 3	327
mbo 4	482
bedrijfsopleidingen	65

'Van welke onderwijsvakbond, vakvereniging of beroepsvereniging ben je lid? meerdere antwoorden mogelijk'

AOb	60,73%	6466
AVS	0,42%	45
BVMBO	0,79%	84
CNV Onderwijs	20,27%	2158
CNV Schoolleiders	0,83%	88
FNV Onderwijs en Onderzoek	0,72%	77
FvOV (KVLO, LBBO, Levende talen, NVLF, NVO, NVON, NVOP, NVORWO, NVS-NVL, NVvW, UNIENFTO, VLS, VONKC)	17,10%	1821
Lerarencollectief	5,79%	616
Leraren in actie (LIA)	3,52%	375
Platform VVVO (I&I, KNAG, NVLM, NVvW, VLN, VOLG, VDSN, VECON, VGN, VFVO)	1,03%	110
Stichting Platforms vmbo (SPV)	0,36%	38
Anders dan hierboven genoemd	1,82%	194
Nee, ik ben geen lid	3,40%	362

BLUE LAND

d
b
ij
ie